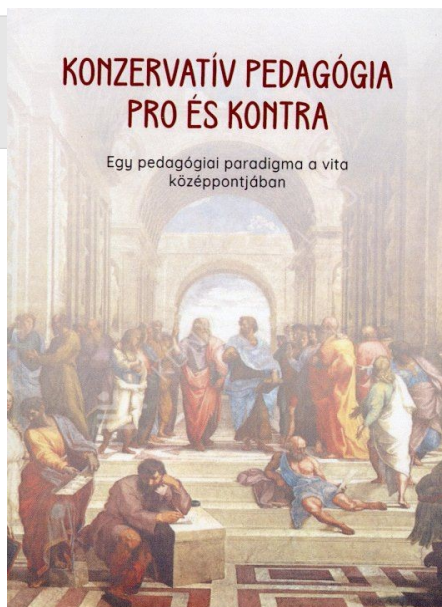

Konzervatív pedagógia pró és kontra

Jenei-Forray Norma*

DOI: 10.21549/NTNY.52.2026.1.7

Fábri, B. & Trencsényi, L. (szerk.) (2025). *Konzervatív pedagógia pró és kontra. Egy pedagógiai paradigma a vita középpontjában.* Magyar Pedagógiai Társaság. ISBN 9789637123917

A *Konzervatív pedagógia pró és kontra* című kötet a 2024 nyarán és őszén kibontakozott neveléstudományi paradigmavita szövegeinek gyűjteménye. A válogatás kiegyensúlyozottan mutatja be a konzervatív pedagógia híveinek és bírálóinak álláspontjait, így valódi panorámát kínál a kortárs neveléstudomány egyik legélesebb törésvonaláról. Ugyanakkor a kötet olvasása során hamar nyilvánvalóvá válik, hogy nem kíván egyértelmű eligazítást adni arról, mit is várhat az olvasó: vitát, összegzést, közös nevezőt, avagy inkább tükröt, amelyben saját nézeteinket és a neveléstudomány tudományosságának határait is újraértelmezhetjük. Az alábbiakban a kötet értelmezéséhez kínálok fel különböző olvasási javaslatokat, azonban mielőtt erre rátérnék, fontos-

nak tartom kiemelni azt is, hogyan *nem* érdemes közelíteni hozzá.

Téves elvárás lenne például, ha a kötet végére érve egy lezárt, megoldott vitát, valamiféle végső konszenzust remélnénk. Földes Petra az előszóban kifejezetten hangsúlyozza, hogy felvonultatott nézetek, álláspontok között legfeljebb egyfajta *álvita* zajlik, nem pedig érdemi eszmecsere. A közös diskurzustér hiánya, az érvek tényleges ütköztetésének ellehetetlenülése, valamint az eltérő platformok aszimmetriája mind hozzájárulnak ahhoz, hogy a megszólaló felek valójában nem helyezkednek bele a vita alapfeltételét jelentő közös térbe. Az erőforrásbeli egyenlőtlenségek, a résztvevők eltérő hozzáférese a nyilvánosság különböző szintereihez tovább mélyítik a szakadékot. Ráadásul a kötet oldalain oly gyakran felsejlő személyeskedés, az *ad hominem* típusú érvek halmozása, a másik fél morális vagy intellektuális hiteltelenítése mind-mind azt jelzik, hogy a vitázók gyakran nem az érvek, hanem a rivális paradigmát képviselő vagy bizonyos pozíciókat betöltő személyek ellen küzdenek. Mindez ugyanakkor kiváló forrássá teszi a kötetet akár a középiskolai retorikatanítás számára: a benne sorakozó példák – a számos színvonalas érv mellett – szinte tankönyvi módon szemléltetik az érvelési hibákat.

Felvetődik tehát a kérdés: hogyan *érdemes* olvasni ezt a kötetet? Egy lehetséges válasz az, hogy egyfajta mediátorként értelmezzük a könyvet, amely nem lezár, hanem közvetít. Bár az érdemi vita a fent említett okokból kifolyólag nem tudott megvalósulni, a szerkesztők olyan térbe helyezték az írásokat, amelyben a különböző nézőpontok mégis egymás mellé kerülhetnek. Így a kötet tulajdonképpen közvetítő szerepet tölt be: nem dönt, hanem bemutat; nem választ, hanem láthatóvá tesz.

Egy másik olvasatban a könyv definíciós kísérletként is értelmezhető: arra tesz próbát, hogy felrajzolja a konzervatív és a progresszív pedagógia határait, illetve önértelmezési kereteit. Nem ad ugyan kimerítő választ

* Doktorandusz, ELTE PPK Neveléstudományi Doktori Iskola, jeneinorma@student.elte.hu

arra, mit is jelentenek pontosan e paradigmák, sokkal inkább abba nyújt betekintést, miként látják magukat e paradigmák képviselői, és hogyan határozzák meg önmagukat a másikkal szemben. E szembenálláson keresztül formálódik a vitázók identitása is, s így juthatunk olyan izgalmas gondolati alakzatokhoz, mint amikor a konzervatív a progresszívvvel szemben definiálja önmagát, és ezáltal paradox módon „regresszív reformokat” követel. (E szellemes megfogalmazás a kötet rejtélyes kommentátorától ered.) Az ilyen önértelmezési stratégiák ismerete árnyaltabb képet nyújt arról, hogyan épülnek fel és milyen logika mentén működnek e kvázi-paradigmák.

A definíciós kísérletek több esetben is árnyalódnak paradigmákon kívül mozgó írásokkal. Különösen figyelemre méltó Fábry Béla tanulmánya, aki a „konzervatív pedagógia” és a „pedagógiai konzervativizmus” fogalmainak elemzésén keresztül világít rá az elmélet és a gyakorlat között húzódó eltérésekre, a fogalmak pontatlan használatából adódó félreértésekre. Az efféle terminológiai finomítások nem csupán nyelvészeti kérdések, hanem a pedagógiáról való közös gondolkodást mélyítik a praxis és elmélet összefüggéseinek vizsgálatával.

A kötet ezen túlmenően a vájtszeműek számára kiváló forrásul szolgálhat diskurzuselemzési célokra is, ugyanis rendkívül izgalmas felismeréseket kínálhat arról, hogyan és milyen fogalmi készséggel beszélnek ma a diskurzus alakítói a nevelés céljairól, szerepéről és módszereiről. Az egyes paradigmák által használt kódok alapos elemzésekor gyakran kiderül, hogy a kimondott állítások között nem is olyan mély a szakadék, mint elsőre gondolnánk. Sokszor ugyanazokat a tételeket különböző nyelvi és ideológiai kódokba ágyazva fogalmazzák meg a vitapartnerek – s maguk e kódok azok, amelyek a konszenzust lehetetlenné teszik. A metaperspektívából olvasva tehát a kötet annak is iskolapéldája, hogy milyen nyelvi és retorikai eszközök révén válik egy-egy álláspont ideológiailag beazonosíthatóvá – vagy épp miként próbálja magát az ideológiai kötöttségektől elhatárolni. Ebből a szempontból a könyv a neveléstudomány mai diskurzusainak önreflexív tükré is.

További, meglehetősen gyakorlati szempontból a *Konzervatív pedagógia pró és kontra* akár érvgyűjteményként is használható: segíthet saját világnézetünk alátámasztásában, érvek és ellenérvek kidolgozásában. A kötetben ugyanakkor gazdagon megjelennek nevelés- és szellemtörténeti reflexiók is, melyek tovább tágítják a kontextust, mint például Nyíry Kristóf és Trencsényi László írásai, amelyek különösen értékesek ebből a szempontból, hiszen a vitát szélesebb művelődéstörténeti horizontba helyezik.

A számomra legizgalmasabb olvasat azonban a kötet „rejtektűjtain” bontakozik ki egyfajta posztmodern szerkesztői gesztus keretében. Kiss Endre filozófiatörténész záró fejezete széljegyzetek formájában tárja fel az érvelések mögötti ideológiai alapokat, és megmutatja, hogy a vita valójában világnézeti, sőt politikai természetű. A kifejtett álláspontok háttérben cinikus hangvétellel mutatja fel, hogy mindig egy politikai nézetek mentén (is) motivált emberkép sejlik fel – s éppen ez az eltérő emberkép az, ami alapjaiban teszi lehetetlenné a „tudományos” értelemben vett vitát.

Ebben az értelmezésben a kötet tétje túlmutat a konzervatív és progresszív pedagógiai paradigmák leírásán. Finoman, de határozottan azt a kérdést veti fel, hogy vajon lehetséges-e egyáltalán érdemi, ideológiáktól mentes diskurzust folytatni a nevelésről, vagy a pedagógiai viták szükségszerűen politikai természetűek maradnak. A borítón szereplő *Athéni iskola* festmény csak ráerősít erre az értelmezésre: ahogyan az utóbbi években egy más területen, a filozófiai mezőben nagy port kavart Tózsér János *Az igazság pillanatai* című művében ugyanez a kép utal a tudományos vita korlátaira, úgy itt is a neveléstudomány határainak felrajzolását jelezheti.

A *Konzervatív pedagógia pró és kontra* ezen olvasat szerint nem pusztán dokumentuma egy vitának, hanem annak a tükré, hogy hogyan gondolkodik a magyar neveléstudomány önmagáról. A kötet egyszerre tanulságos, provokatív és önreflexív: arra ösztönöz, hogy ne csak a pedagógiai paradigmákról, hanem a neveléssel kapcsolatos viták lehetőségéről is újra feltegyünk alapvető kérdéseket.